

Profesor Rafał Piwowarski

Warszawa, 22.01.2025

Akademia Pedagogiki Specjalnej im. Marii Grzegorzewskiej

w Warszawie

Instytut Pedagogiki

Recenzja rozprawy doktorskiej mgr Natalii Twardosz
pt. *Adaptacja społeczno-zawodowa nauczycieli na starcie zawodowym*
przygotowanej pod kierunkiem naukowym profesor Joanny Łukasik
oraz promotor pomocniczej dr Anny Kwatery

Struktura pracy i teoretyczne podstawy badań

Przedłożona do recenzji rozprawa liczy łącznie 276 stron (w tym bibliografia, spisy tabel i ilustracji oraz aneks). Struktura pracy ma prawidłowy układ, typowy dla opracowań naukowych o charakterze empirycznym, zawierający część teoretyczną, metodologiczną i badawczą. Rozprawa składa się z krótkiego wstępu, czterech rozdziałów oraz dyskusji, wniosków i podsumowania (ss. 9-208), bibliografii obejmującej 566 (!) publikacji polskich i obcojęzycznych (ss. 229-263) oraz aneksu (ss. 267-276) prezentującego autorski kwestionariusz badania ankietowego przeprowadzonego wśród nauczycieli.

Praca stanowi logiczną całość, ukazującą dobre przygotowanie teoretyczne i metodologiczne Autorki. W dwóch pierwszych rozdziałach teoretycznych – (1) *Teoretyczny kontekst badań nad adaptacją społeczno-zawodową* oraz (2) *Adaptacja społeczno-zawodowa nauczyciela w dynamice przestrzeni edukacyjnej*, Autorka trafnie dobrała wybrane teorie wyjaśniające podstawowe kategorie pojęciowe wykorzystane w podjętych rozważaniach teoretycznych. W odniesieniu do zawartości treściowej tych rozdziałów, można stwierdzić, że p. Twardosz prawidłowo rozpoczęła prezentację od ogólnych stwierdzeń, teorii w pierwszym rozdziale, przechodząc w drugim do rozważań odnoszących się już do nauczycieli. Uważam, że dobrym odzwierciedleniem poruszanej problematyki są tytuły i treść poszczególnych podrozdziałów. Znalazły się tu takie zagadnienia, jak m.in. różne koncepcje adaptacji społeczno-zawodowej, osobiste uwarunkowania, klimat i miejsce pracy oraz zagadnienia zawężające teoretyczne podstawy pracy odnoszące się do nauczyciela wychowania przedszkolnego. Przy ocenie tego typu prac można dyskutować, czy dobór literatury jest właściwy i czy Autorka dostatecznie

wyraźnie prezentuje swoje opinie, komentarze. Jednak z pewnością te dwa rozdziały świadczą o dużej znajomości wiedzy odnoszącej się do adaptacji społeczno-zawodowej nauczycieli a sam wybór i odwołania do bardzo wielu publikacji – o ukształtowanych poglądach Autorki.

Metodologia badań

Moje uznanie kieruję do Autorki za bardzo dobrze opracowaną część metodologiczną rozprawy. Nie zawsze w tego typu pracach uwzględniane są badania pilotażowe, w których wzięło udział 345 osób (314 badanych pod względem kompetencji społecznych i 31 osób „na których” testowano autorskie narzędzie badawcze). We właściwych badaniach uczestniczyło 467 osób (spośród 645, które odesłały kwestionariusze ankiet). Ponadto, struktura badanych osób według miejsca zamieszkania jest zbliżona do charakterystyki ogólnopolskiej, co daje mocne podstawy do uznania badań za reprezentatywne. Prawidłowo i jasno sformułowane są przedmiot i cel badań oraz problemy badawcze i hipotezy robocze i co najważniejsze, hipotezy te są weryfikowane (za pomocą testów statystycznych). Autorka poprawnie używa sformułowań „próba” i „grupa badanych” (a nie badawcza, co się zdarza w wielu pracach). Zastosowane i interpretowane przez Doktorantkę „statystyki” świadczą o ich rozumieniu, co przejawia się w swobodzie w merytorycznej analizie charakterystyk, wskaźników, współczynników statystycznych. Są wśród nich najprostsze, takie jak średnia, mediana, odchylenie standardowe (co posłużyło m. in. do orzekania o rozkładzie normalnym) i bardziej wyrafinowane (np. test Kruskala-Wallisa, współczynnik korelacji Spearmana), które zostały zastosowane m. in. w celu stwierdzenia występowania/niewystępowania różnic, związków. W większości wypadków wyniki statystyczne są ilustrowane tabelarycznie i graficznie. Bardziej zdecydowanie można było tylko zinterpretować wyniki, które potwierdzały założoną np. hipotezę zerową, czyli brak różnic (wartości p przekraczające 0,05 – np.: tabela 6, 17), czy też niezbyt duże wartości (ale istotne) współczynnika korelacji.

Wyniki badań

Prezentacja i analiza wyników badań skoncentrowana jest na uwarunkowaniach adaptacji społeczno-zawodowej, charakterystyce adaptacji społecznej badanych nauczycieli i ustaleniu związków między tymi adaptacjami. Autorka w szczegółowy sposób prezentuje i analizuje czynniki wewnętrzne i zewnętrzne decydujące o pozytywnym poczuciu adaptacji społeczno-zawodowej – są to przede wszystkim rozwój osobisty (czynnik wewnętrzny) i warunki życiowe, relacje w gronie pedagogicznym (czynniki zewnętrzne). Wskazuje przy tym na brak wsparcia w środowisku pracy podczas startu zawodowego nauczycielek. Warto także

przytoczyć stwierdzenie p. Twardosz, iż kompetencje społeczne są znaczące podczas wdrażania się do zawodu, chociaż przeważnie są one na poziomie przeciętnym. Autorka dokonała interesującej analizy odnoszącej się do ustalenia relacji między trzema skalami adaptacji społecznej (ekspozycji społecznej, intymności i asertywności) i kilkunastoma obszarami adaptacji społeczno-zawodowej. Siłę tych powiązań wyraziła za pomocą współczynników korelacji Spearmana – w większości są one istotne, chociaż nie są to korelacje o dużej sile. Najwyższe wartości to 0,311 dotyczące związku ekspozycji społecznej z realizacją ścieżki rozwoju zawodowego oraz 0,297 – ta sama skala i działania opiekuńcze (tabela 10, s. 184).

Pozytywnie należy ocenić w końcowej części pracy zatytułowanej „Dyskusja i wnioski końcowe” wnikliwe ustosunkowanie się do sformułowanych hipotez, w omówieniu których Autorka umiejętnie połączyła stwierdzenia z wybranych pozycji literatury przedmiotu z własnymi wynikami i przemyśleniami dotyczącymi hipotez. Należy także podkreślić, że niektóre hipotezy nie zostały potwierdzone wynikami badań, co powoduje, że badania są o wiele ciekawsze, niż gdyby wszystkie hipotezy zostały pozytywnie zweryfikowane. Równie pozytywnie oceniam „Zakończenie” rozprawy, które składa się z dwóch części. Pierwsza, to odpowiedzi na postawione problemy badawcze; odpowiedzi te korespondują z omówionymi wcześniej hipotezami. Druga część – to rekomendacje w zakresie kształcenia zawodowego oraz w obszarze doskonalenia zawodowego. Ich słuszność nie podlega dyskusji, ale zrealizowanie niektórych z nich (np. „odpowiednia selekcja do zawodu”) spowodowałoby w rekrutacji na studia pedagogiczne zmniejszenie liczby kandydatów, zmniejszenia liczby studiujących, obniżenie subwencji dzięki której uczelnia funkcjonuje, redukcję etatów akademickich - a więc te słuszne zamierzenia - uderzyłyby w dobrostan funkcjonowania uczelni pedagogicznych.

Uwagi redakcyjne

Są to moje sugestie, które może warto rozważyć nie tylko w razie ewentualnej publikacji, ale także w wypadku dalszych badań w przyszłości.

1. W tytule rozprawy dodałbym „... nauczycieli wychowania przedszkolnego....”
2. W tytule drugiego rozdziału zrezygnowałbym z drugiej jego części („w dynamice przestrzeni edukacyjnej”).
3. W przypisach należałoby wprowadzić rozróżnienie między obu profesorami Kwiatkowskimi (ojcem i synem) – Kwiatkowski + rok, w tym wypadku to za mało.
4. Paradygmat ilościowy (badań) – zastąpiłbym strategią badań ilościowych (str. 124, 131).

5. Skala Likerta w kwestionariuszu – w przyszłości, dodałbym piątą kategorię odpowiedzi dla niewiedzących i niezdecydowanych, tak jak to ma miejsce w klasycznej postaci tej skali: „nie wiem”, „nie mam zdania”. Wydaje się, że w odniesieniu do części stwierdzeń w autorskim kwestionariuszu – znalazłyby się takie odpowiedzi.

6. W innych badaniach dotyczących nauczycielek (a takimi są prawie wszyscy nauczyciele wychowania przedszkolnego) – do zmiennych niezależnych dodałbym stan cywilny, zwłaszcza, że Autorka analizuje związki między adaptacją społeczno-zawodową a tym czynnikiem (akurat w tym wypadku stan cywilny nie różnicował tej adaptacji – prawdopodobnie z powodu młodego, mało zróżnicowanego wieku badanych).

7. Badania dotyczyły nauczycieli wychowania przedszkolnego – dlaczego w kwestionariuszu w kilku miejscach występuje „szkoła”, „uczeń”?

8. We wstępie (str. 6) – „...składa się z sześciu rozdziałów” – powinno być czterech.

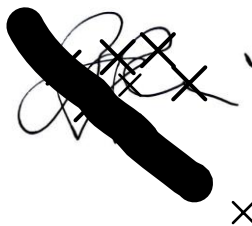
9. W tytułach rysunków 1 i 2 (str. 122) – „Procent liczby nauczycieli” – zastąpić: Odsetek nauczycieli.

Konkluzja

Najważniejsza w ocenie przedłożonej rozprawy, w moim przekonaniu jest odpowiedź na pytanie, czy rozprawa doktorska p. Natalii Twardosz spełnia trzy podstawowe warunki wobec tego typu prac, określone przez Radę Doskonałości Naukowej. Odpowiedź jest zdecydowanie pozytywna. Autorka dała dowody na to, iż po pierwsze - potrafiła zaprezentować ogólną wiedzę teoretyczną w podjętych dyscyplinie i subdyscyplinach pedagogicznych, a także skorzystać z dorobku innych dyscyplin naukowych, po drugie – wykazała bardzo dobrą umiejętność samodzielnego prowadzenia pracy naukowo-badawczej i po trzecie – wyniki jej badań są oryginalnym rozwiązaniem problemu naukowego i mają zastosowanie w sferze społecznej w postaci m. in. rekomendacji w zakresie kształcenia i doskonalenia zawodowego, skierowanych przede wszystkim do nauczycieli wychowania przedszkolnego. Warto także podkreślić, że pomimo młodego wieku zaprezentowała dojrzałą pracę, poprzedzoną wcześniejszymi, własnymi badaniami dotyczącymi nauczycieli, które to prace w postaci artykułów zostały opublikowane.

Stwierdzam, że rozprawa doktorska p. mgr Natalii Twardosz „Adaptacja społeczno-zawodowa nauczycieli na starcie zawodowym”, przygotowana pod kierunkiem p. profesor Joanny Łukasik - bez żadnych wątpliwości - odpowiada warunkom określonym w art. 187 ustawy z dnia 20

lipca 2018 roku Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce (Dz. U. z 2022 r. poz. 574 z późniejszymi zmianami) i wnoszę o dopuszczenie Kandydatki do dalszych etapów wszczętego przewodu doktorskiego, a tym samym - umożliwienie Jej przystąpienie do publicznej obrony.

A handwritten signature in black ink, which is mostly obscured by a thick black horizontal bar. To the right of the signature, there is a small 'x' mark.